

Instytucje Prawa Prywatnego

Maciej Gutowski

Bezskuteczność czynności prawnej

C·H·BECK

Institucje Prawa Prywatnego

Bezskuteczność czynności prawnej

Polecamy nasze publikacje z tego zakresu:

E. Gniewek, P. Machnikowski (red.)

KODEKS CYWILNY, wyd. 5

Komentarze Kodeksowe

K. Pietrzykowski (red.)

KODEKS CYWILNY. TOM I-II, wyd. 6

Duże Komentarze Becka

M. Gutowski

NIEWAŻNOŚĆ CZYNNOŚCI PRAWNEJ

Institucje Prawa Prywatnego

M. Kaliński

SZKODA NA MIENIU I JEJ NAPRAWIENIE, wyd. 2

Institucje Prawa Prywatnego

M. Gutowski

WZRUSZALNOŚĆ CZYNNOŚCI PRAWNEJ

Monografie Prawnicze

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

Instytucje Prawa Prywatnego

Bezskuteczność czynności prawnej

Maciej Gutowski

Wydawnictwo C.H. BECK
Warszawa 2013

Propozycja cytowania:
M. Gutowski, *Bezskuteczność czynności prawnej*, Warszawa 2013

Koordinator: Wioleta Beczek

© Wydawnictwo C.H. Beck 2013

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Marta Świerk
Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

ISBN 978-83-255-4810-0

ISBN e-book 978-83-255-4811-7

Spis treści

Wykaz skrótów	IX
Bibliografia	XIII
Rozdział I. Wprowadzenie	1
§ 1. Uwagi ogólne	1
§ 2. Przedmiot opracowania	3
I. Czynność prawna jako postać czynności konwencjonalnej, do której odnosi się sankcja bezskuteczności	3
II. Konotacje terminu „czynność prawna”	8
III. Znaczenie terminu „oświadczenie woli” w płaszczyźnie problematyki bezskuteczności czynności prawnych	16
IV. Konsekwencje prawne czynności prawnej	17
§ 3. Ustalenia terminologiczne	20
I. Pojęcie bezskuteczności w ogólności	20
II. Szerokie rozumienie terminu „bezskuteczność”	24
III. Wąskie rozumienie terminu „bezskuteczność”	37
IV. Typologia wadliwości	38
V. Czynności bezskuteczne, wadliwe, wzruszalne i nieważne ...	41
VI. Schemat czynności wadliwych	43
Rozdział II. Bezskuteczność względna	47
§ 1. Uwagi ogólne	47
§ 2. Skarga pauliańska	49
I. Przesłanki przedmiotowe skargi pauliańskiej	53
1. Wierzytelność jako przedmiot ochrony pauliańskiej	53
2. Czynność prawna jako przedmiot, do którego kierowana jest skarga pauliańska	58
3. Czynność prawna dłużnika	67
4. Czynność z pokrzywdzeniem wierzycieli	69
5. Korzyść majątkowa	78
6. Przedmiot chronionej wierzytelności	79
II. Przesłanki podmiotowe skargi pauliańskiej	82
1. Świadomość dłużnika	82
2. Świadomość osoby trzeciej	86
3. Domniemania prawne	89
III. Mechanizm zaskarżenia czynności	92
IV. Konsekwencje wyroku	94
V. Zbieg roszczeń	99

VI. Teorie tłumaczące instytucję skargi pauliańskiej	102
§ 3. Bezskuteczność względna w oparciu o art. 59 KC (<i>ius ad rem</i>)...	107
I. Roszczenie osoby trzeciej	107
II. Umowa jako przedmiot bezskuteczności względnej	116
III. Wykonanie umowy uniemożliwiająca zadośćuczynienie roszczeniu	117
IV. Świadomość stron umowy	123
V. Nieodpłatny charakter czynności	125
VI. Tryb i sposób realizacji uprawnienia	127
VII. Charakter uprawnienia	128
VIII. Konsekwencje wyroku	131
IX. Problematyka zbiegu roszczeń	133
§ 4. Bezskuteczność względna umowy dożywocia	134
§ 5. Odrzucenie spadku z pokrzywdzeniem wierzycieli	139
§ 6. Bezskuteczność względna w Prawie upadłościowym i naprawczym	143
I. Bezskuteczność względna <i>ex lege</i> na podstawie art. 84 ust. 1 PrUpadNap.	146
II. Bezskuteczność względna na podstawie art. 127 PrUpadNap.	149
III. Bezskuteczność względna na podstawie art. 128 PrUpadNap.	161
IV. Inne przypadki bezskuteczności <i>ex lege</i> w PrUpadNap.	166
V. Bezskuteczność względna w następstwie konstytucyjnego orzeczenia sędziego-komisarza	168
VI. Roszczenie o zwrot spełnionego świadczenia na podstawie art. 134 PrUpadNap	171
VII. Zbieg bezskuteczności na podstawie PrUpadNap i <i>actio pauliana</i>	173
§ 7. Konkluzje	174
Rozdział III. Bezskuteczność zawieszona	175
§ 1. Uwagi ogólne	175
§ 2. Artykuł 63 KC – tradycyjna konstrukcja bezskuteczności zawieszanej	182
§ 3. Czynności dokonane bez zgody przedstawiciela ustawowego	193
§ 4. Czynności rzekomego pełnomocnika	200
§ 5. Problem stosowania art. 103 § 2 KC do tzw. „falszywego organu”	209
§ 6. Bezskuteczność zawieszona na podstawie art. 17 § 2 KSH	220
§ 7. Zgoda osoby trzeciej na zmianę treści ograniczonego prawa rzecowego	231
§ 8. Zgoda na przejęcie długu	236
§ 9. Szczególny charakter zgody, o której mowa w art. 647 ¹ § 3 KC – brak sankcji bezskuteczności zawieszanej	244
§ 10. Konkluzje	249
Rozdział IV. Bezskuteczność <i>sensu stricto</i>	251
§ 1. Uwagi ogólne	251

§ 2. Bezskuteczność umowy o zmianę pierwszeństwa	254
§ 3. Bezskuteczność częściowa umowy ubezpieczenia	258
I. Bezskuteczność objęcia ubezpieczeniem okresu poprzedzającego zawarcie umowy ubezpieczenia na podstawie art. 806 § 2 KC	258
II. Bezskuteczność wskazania uprawnionego do otrzymania sumy ubezpieczenia, jeżeli zmarł on przed śmiercią ubezpieczonego albo jeżeli umyślnie przyczynił się do jego śmierci (art. 832 § 1 KC)	263
§ 4. Bezskuteczność oświadczenia wierzyciela wyrażającego zgodę na przejęcie długu na podstawie umowy między dłużnikiem a osobą trzecią, jeżeli wierzyciel nie wiedział, że osoba przejmująca dług jest niewypłacalna (art. 519 § 2 pkt 2 KC)	265
§ 5. Bezskuteczność wyłączenia lub ograniczenia odpowiedzialności z tytułu rękojmi, jeżeli sprzedawca zataił podstępnie wadę przed kupującym (art. 558 § 2 KC)	272
§ 6. Bezskuteczność względem uprawnionego postanowień umowy z osobą trzecią, mających na celu udaremnienie prawa pierwokupu (art. 600 § 1 KC)	277
§ 7. Bezskuteczność przyrzeczenia publicznego	284
I. Bezskuteczność publicznego przyrzeczenia nagrody za najlepsze dzieło lub za najlepszą czynność, gdy nie został oznaczony termin, w ciągu którego można ubiegać się o nagrodę (art. 921 § 1 KC)	284
II. Bezskuteczność odwołania przyrzeczenia publicznego względem osoby, która przed odwołaniem czynność wykonała (art. 919 § 2 KC)	288
§ 8. Bezskuteczność w prawie spadkowym	290
I. Bezskuteczność zapisu zwykłego lub windykacyjnego na podstawie art. 976 KC i art. 981 ² KC	290
II. Bezskuteczność naruszającego uprawnienia pozostałych spadkobierców rozporządzenia bez ich zgody udziałem w przedmiocie należącym do spadku (art. 1036 KC)	299
§ 9. Bezskuteczność częściowa <i>sensu stricto</i> klauzul abuzywnych na podstawie art. 385 ¹ § 1 KC	305
§ 10. Naruszenie umowy jako przyczyna bezskuteczności czynności prawnej	307
§ 11. Problem bezskuteczności jako sankcji z powodu niespełnienia <i>conditio iuris</i>	317
§ 12. Konkluzje	334
Rozdział V. Charakter sankcji bezskuteczności	335
§ 1. Charakter prawny sankcji bezskuteczności w ogólności	335
§ 2. Mechanizm działania i sposób uruchomienia sankcji bezskuteczności	348
§ 3. Trwałość sankcji bezskuteczności	352
§ 4. Czy sankcja bezskuteczności może być abstrakcyjna lub konkretna?	357

§ 5. Zbieg roszczeń	359
§ 6. Prawidłowa identyfikacja bezskuteczności a kwestie procesowe	366
§ 7. Roszczenia związane z bezskutecznością	371
I. Roszczenie kondycyjne	372
II. Roszczenie odszkodowawcze oparte na <i>culpa in contrahendo</i>	385
III. Roszczenia odszkodowawcze związane z bezskutecznością zawieszoną	395
IV. Roszczenie odszkodowawcze na zasadzie odpowiedzialności kontraktowej	399
V. Roszczenie deliktowe	404
VI. Roszczenie o stwierdzenie bezskuteczności czynności prawnej	406
VII. Roszczenie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone	410
Rozdział VI. Sankcja bezskuteczności na tle innych sankcji wadliwości czynności prawnych	417
§ 1. Porównanie mechanizmów sankcji wobec wadliwych czynności prawnych w prawie cywilnym.	417
I. Nieważność bezwzględna	417
II. Bezskuteczność <i>sensu stricto</i>	418
III. Nieważność i bezskuteczność częściowa	419
IV. Bezskuteczność zawieszona	423
V. Bezskuteczność względna w następstwie orzeczenia konstytucyjnego	424
VI. Bezskuteczność względna <i>ex lege</i>	425
VII. Wzruszalność w następstwie oświadczenia kształtującego.	426
VIII. Wzruszalność orzeczeniem konstytucyjnym	428
§ 2. Naruszenie reguł konstrukcyjnych jako warunek <i>sine qua non</i> wadliwości	429
§ 3. Chwila dokonania czynności jako moment miarodajny dla oceny zgodności czynności z regułami konstrukcyjnymi.	435
§ 4. Problematyka konwersji i konwalidacji czynności bezskutecznych	439
I. Konwersja	439
1. Uwagi ogólne na tle konwersji czynności nieważnych	439
2. Konwersja czynności wzruszalnych	441
3. Konwersja czynności bezskutecznych.	443
II. Konwalidacja	447
1. Konwalidacja w ogólności	447
2. O konwalidacji czynności nieważnych	448
3. O konwalidacji czynności bezskutecznych	450
§ 5. Wyłączenie reguł konsekwencyjnych jako charakterystyczny element każdej z postaci sankcji wobec wadliwych czynności prawnych; zróżnicowany charakter bezskuteczności.	456
Rozdział VII. Zakończenie	463
Indeks rzeczowy	481

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

<i>AnfG</i>	<i>Anfechtungsgesetz</i> – niemiecka ustawa o zaskarżaniu czynności prawnych dłużnika poza postępowaniem upadłościowym
BGB	<i>Bürgerliches Gesetzbuch</i> – niemiecki Kodeks cywilny
BrońU	ustawa z 21.5.1999 r. o broni i amunicji (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 576).
<i>Code civil</i>	francuski Kodeks cywilny
FundU	ustawa z 6.4.1984 r. o fundacjach (tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 ze zm.)
<i>InsO</i>	<i>Insolvenzordnung</i> z 5.10.1994 (BGBl. I S. 2866)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
<i>KH</i>	<i>rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.6.1934 r. – Kodeks handlowy</i> (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
KP	ustawa z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn. Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 ze zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2012 r. poz. 788 ze zm.)
KSH	ustawa z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 ze zm.)
KWU	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.)
<i>KZ</i>	<i>rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań</i> (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.)
NierCudzU	ustawa z 24.3.1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (tekst jedn. Dz.U. z 2004 r. Nr 167, poz. 1758 ze zm.)
PrSpółdz	ustawa z 16.9.1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn. Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 ze zm.)
PrUpadNapr	ustawa z 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 1112 ze zm.)
PrCelne	ustawa z 19.3.2004 r. – Prawo celne (Dz.U. Nr 68, poz. 622 ze zm.)

Wykaz skrótów

PrStowU	ustawa z 7.4.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.)
WILokU	ustawa z 24.6.1994 r. o własności lokali (tekst jedn. Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 903 ze zm.)

2. Piśmiennictwo/czasopisma

Biul.SN	Biuletyn Sądu Najwyższego
Dz.U.	Dziennik Ustaw
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
M.Podat.	Monitor Podatkowy
MoP	Monitor Prawniczy
NP	Nowe Prawo
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna
OSNCP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNCPiUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Karna
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
OTK-B	Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego. Seria B
PB	Prawo Bankowe
PiP	Państwo i Prawo
PPE	Przegląd Prawa Europejskiego
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PPHZ	Prawne Problemy Handlu Zagranicznego
PPW	Prawo Papierów Wartościowych
Pr.Gosp.	Prawo Gospodarcze
Pr.Spółek	Prawo Spółek
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej.	Rejent
Restatement	<i>Restatement of the Law of Contracts, Second</i>
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SIS	<i>Studia Iuridica Silesiana</i>
SP	Studia Prawnicze
TPP	Transformacja Prawa Prywatnego
Zb.Orz.	Zbiór Orzecznictwa
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

3. Organy orzekające

BGH	<i>Bundesgerichtshof</i> : Sąd Federalny RFN
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
PSIC	pełen skład Izby Cywilnej Sądu Najwyższego
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny

4. Inne skróty

INP	Instytut Nauk Prawnych
Komisja Kodyfikacyjna ..	Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego
n.	następne (-y)
orz.	orzeczenie
post.	postanowienie
ProjKC	Projekt Księgi Pierwszej Kodeksu Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego
uchw.	uchwała
wyr.	wyrok
zn.	znaczenie

Bibliografia

- Adamus R.*, Bezskuteczność i zaskarżanie czynności upadłego. Komentarz, Warszawa 2010
- Allerhand M.*, Prawo upadłościowe. Komentarz, Warszawa 1991
- Antoszek P.*, Dopuszczalność uchylecia się od skutków prawnych wadliwego aktu głosowania współnika spółki kapitałowej, Pr.Spółek 2005, Nr 11
- Banaszczyk Z.*, w: *M. Safjan* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2005
- Bącznyk M.*, Glosa do wyr. SN z 3.6.1982 r., III CRN 105/82, NP 1983, Nr 9–12
- Bącznyk M.*, Roszczenia paulińskie wierzyciela w stosunku do poręczyciela, RPEiS 1978, Nr 3
- Beale H.G.* (red.), Chitty on Contracts, Vol. 1, General Principles, London 1999
- Beatson J.*, Anson's Law of Contract, Oxford 2002
- Beatty J., Samuelson S.*, Business Law and the Legal Environment for the New Century, Ohio 2002
- Bednarek M.*, w: *E. Łętowska, P. Drapala, M. Bednarek*, Umowy odnoszące się do osób trzecich, Warszawa 2006
- Białończyk W.*, Odpowiedzialność w umowach o roboty budowlane, Pr.Spółek 2003, Nr 10
- Bidziński Z.*, Art. 358(1) kodeksu cywilnego w orzecznictwie Sądu Najwyższego, KPP 1996, Nr 1
- Bieniek G.*, W sprawie reprezentacji gminy jako osoby prawnej, Rej. 2003, Nr 2
- Bieniek G.*, w: *G. Bieniek, H. Ciepła, S. Dmowski, J. Gudowski, K. Kołakowski, M. Sychowicz, T. Wiśniewski, C. Żuławska*, Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania, t. I, Warszawa 2003
- Bieniek G.*, w: *G. Bieniek, S. Rudnicki*, Nieruchomości. Problematyka prawna, Warszawa 2004
- Bilewska K.*, Sankcja sprzeczności uchwały walnego zgromadzenia z normami dyspozytywnymi – polemika, PPH 2011, Nr 6
- Black H.C.*, Black's Dictionary of Law, St. Paul 1991
- Błahuta F.*, w: *Z. Resich* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2, Warszawa 1972
- Bodył-Szymala P.*, O ustawie antylichwiarskiej, Pr. Bank 2006, Nr 1
- Bork R.*, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs, Tübingen 2011
- Borkowski M.*, Glosa do wyr. SN z 5.2.2009 r., I CSK 297/08, niepubl.
- Bossowski F.*, Nieważność i bezskuteczność, w: Encyklopedia podręczna prawa prywatnego, Warszawa 1939
- Brehm W.*, Allgemeiner Teil des BGB, Stuttgart 2000
- Breyer S.*, Przeniesienie własności nieruchomości, Warszawa 1975
- Brol J.*, Umowa leasingu, Warszawa 2002

- Broniewicz W.*, Glosa do uchw. SN (7) z 11.10.1998 r., III CZP 37/80, OSPiKA 1983, Nr 4
- Broniewicz W.*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1998
- Brzozowski A.*, Solidarna odpowiedzialność inwestora i wykonawcy (generalnego wykonawcy) za zapłatę wynagrodzenia należnego podwykonawcom w świetle art. 647¹ KC, w: *M. Pyziak-Szafnicka* (red.), Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara, Kraków 2004
- Brzozowski A.*, w: *J. Rajski* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 7. Prawo zobowiązań – część szczegółowa, Warszawa 2001
- Brzozowski A.*, w: *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do artykułów 1–499¹¹, Warszawa 1998, 2009
- Buczowski S.*, w: *Z. Resich* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2, Warszawa 1972
- Burian B.*, w: *E. Gniewek* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2006
- Chlopecki A.*, Warunki w rozumieniu art. 89 KC a warunki prawne (*conditiones iuris*), PPH 2001, Nr 7
- Chrapoński D.*, w: *R. Adamus, H. Buk, D. Chrapoński, P. Dragon, L. Guza, W. Kłyta, S. Ociessa, A. Pokora, L. Zieliński*, Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Warszawa 2009
- Ciepla H., Balan-Goncarz E.*, Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Komentarz. Wzory wniosków o wpis. Wzory wniosków o wpis do księgi wieczystej, Kraków 2007
- Ciepla H.*, w: *G. Bieniek* (red.), Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. Tom I, Warszawa 2006
- Ciepla H.*, w: *G. Bieniek* (red.), Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. Tom 2, Warszawa 2003
- Cisek A., Kremis J.*, Z problematyki wyzysku w ujęciu kodeksu cywilnego, RPEiS 1979, Nr 3
- Czachórski W.*, Odpowiedzialność kontraktowa i jej stosunek do odpowiedzialności deliktowej wg k.c., NP 1964, Nr 10
- Czachórski W.*, Odpowiedzialność odszkodowawcza w ramach tzw. ujemnego interesu umownego, RPEiS 1968, Nr 3
- Czachórski W.*, Zobowiązania. Zarys wykładu, Warszawa 1994
- Czajkowska-Dąbrowska M.*, O osobliwościach nieważności umów naruszających zakaz stosowania praktyk monopolistycznych, w: *Z. Banaszczyk* (red.), Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego, Warszawa 2000
- Czarnecki R.*, w: *Z. Resich* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, tom II, Warszawa 1972
- Czech T.*, Bezskuteczność zabezpieczenia długu równoległego wobec masy upadłości, Glosa do wyr. SN z 9.10.2009 r., IV CSK 169/09, Monitor Prawa Bankowego 2011, Nr 2
- Czech T., Werner A.*, Bezskuteczność zabezpieczenia i zapłaty długu niewymagalnego na podstawie art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego (cz. I), PUG 2010, Nr 1
- Czech T., Werner A.*, Bezskuteczność zabezpieczenia i zapłaty długu niewymagalnego na podstawie art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego (cz. II), PUG 2010, Nr 2

- Czepita S., Kuniewicz Z.*, Aspekty wadliwości czynności prawnych spółki kapitałowej, RPEiS 2002, Nr 3
- Czepita S., Kuniewicz Z.*, Spór o konwalidację nieważnych czynności prawnych, PiP 2002, Nr 9
- Czepita S.*, Reguły konstytucyjne a system prawny, Szczecin 1996
- Dalka S.*, Glosa do uchw. SN (7) z 11.10.1998 r., III CZP 37/80, Palestra 1983, Nr 3–4
- Davidson D., Knowles B., Forsythe L., Jespersen R.*, Business Law – Principles and Cases, Belmont 1987
- Dąbrowa J.*, w: *Z. Radwański* (red.), System prawa cywilnego. Tom III, cz. 1, Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 1981
- Dąbrowski H.*, w: *Z. Resich* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1, Warszawa 1972
- Dmowski S.*, w: *G. Bieniek* (red.), Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. Tom II, Warszawa 2003
- Dmowski S.*, w: *S. Dmowski, S. Rudnicki* (red.), Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 2003
- Dolecki H.*, Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym, Warszawa 1998
- Domel M.*, Cywilnoprawna reprezentacja przedsiębiorstwa według ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, NP 1983, Nr 9–10
- Drapała P.*, Glosa aprobująca do wyr. SN z 19.11.2004 r., II CK 129/2004, OSP 2006, Nr 2
- Drapała P.*, Glosa do wyr. SN z 26.6.1998 r., II CKN 825/97, PPH 1999, Nr 6
- Drapała P.*, Odpowiedzialność odszkodowawcza pełnomocnika rzekomego, PPH 2002, Nr 9
- Drapała P.*, Umowa o roboty budowlane, PPH 2003, Nr 8
- Drapała P.*, Zwalnijące przejęcie długu, Warszawa 2002
- Drozd E.*, Glosa do uchw. SN z 5.5.1993 r., III CZP 53/93, OSP 1994, Nr 6
- Drozd E.*, Numerus clausus praw rzeczowych, w: *S. Soltysiński* (red.), Problemy kodyfikacji prawa cywilnego. Studia i rozprawy. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Radwańskiego, Poznań 1990
- Drozd E.*, Problematyka formy czynności prawnych na tle art. 77 k.c., SP 1973, Nr 38
- Drozd E.*, Przeniesienie własności nieruchomości, Warszawa 1974
- Drozd E.*, Umowa zobowiązująca jako podstawa prawna dla umów z zakresu prawa rzeczowego, w: *L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar* (red.), Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana, Kraków 2005
- Drozd E.*, w: *J.S. Piątkowski* (red.), System prawa cywilnego. Tom IV. Prawo spadkowe, Wrocław 1986
- Drozd E.*, w: *Z. Radwański* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2002
- Drozd E.*, Z problematyki zawarcia umowy w formie aktu notarialnego, Rej. 1996, Nr 4–5
- Drozd E.*, Zagadnienie dopuszczalności ochrony uprawnionego z tytułu prawa pierwokupu przy pomocy art. 59 KC, Palestra 1974, Nr 5
- Dubis W.*, w: *E. Gniewek* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2006

- Dubis W.*, Waloryzacja kondycji nienależnego świadczenia, *Rej.* 1998, Nr 9
- Dubisz S.* (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1–4, Warszawa 2003
- Dybowski T.*, Adekwatny czy konieczny związek przyczynowy, *Palestra* 1961, Nr 6
- Dybowski T.*, *Pyrzyńska A.*, w: *E. Łętowska* (red.), *System prawa prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2006
- Dybowski T.*, w: *W. Czachórski* (red.), *System prawa cywilnego. Tom III, cz. 2. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Wrocław 1976
- Dybowski T.*, w: *Z. Radwański* (red.), *System prawa cywilnego. Tom III, cz. 1. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 1981
- Fabre-Magnan M.*, *Les obligations*, Paryż 2004
- Fiema J.*, O zaskarżeniu czynności dokonanych ze szkodą dla wierzyciela, *Lwów* 1937
- Filcek G.*, Spór dłużnika z cesjonariuszem o sąd miejscowo właściwy do dochodzenia świadczeń pieniężnych nabytych w drodze przelewu wierzytelności, *PS* 2001, Nr 10
- Flaga-Gieruszyńska K.*, Glosa do wyr. SN z 26.6.2001 r., III CZP 30/01, *Rej.* 2002, Nr 6
- Florczak M.*, Odpowiedzialność cywilna notariuszy, *Rej.* 1995, Nr 4
- Flour J.*, *Albert J.L.*, *Savaux E.*, *Droit civil. Les obligations. 1. L'acte juridique*, Paryż 2004
- Flume W.*, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts*, Berlin 1975
- Foerste U.*, *Insolvenzrecht*, Monachium 2010
- Frąckowiak J.*, Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym, *Rej.* 2003, Nr 6
- Frąckowiak J.*, Handlowe czynności kreujące, *PPH* 2008, Nr 12
- Frąckowiak J.*, Jednostka organizacyjna jako substrat osoby prawnej i ustawowej, w: *L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar* (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005
- Frąckowiak J.*, *Potrzeszcz R.*, Czy nadanie osobowości prawnej spółkom osobowym wymaga zasadniczej reformy prawa podatkowego, *PPH* 2000, Nr 1
- Frąckowiak J.*, Uchwały zgromadzeń spółek kapitałowych sprzeczne z ustawą, *PPH* 2007, Nr 11
- Furmston M.*, *Cheshire G.C.*, *C.H. Fifoot*, *Law of Contract*, London 2001
- Gajda J.*, Dobra wiara organu osoby prawnej, *PiP* 1991, Nr 3
- Gajda J.*, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Akty stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2002
- Gandor K.*, Konwersja nieważnych czynności prawnych, *Studia Cywilistyczne* 1963, t. IV
- Gawlik B.*, Pojęcie umowy nienazwanej, *Studia Cywilistyczne* 1971, t. XVIII
- Gawlik B.*, Procedura zawierania umowy na tle ogólnych przepisów kodeksu cywilnego (art. 66–72 KC), *Kraków* 1978
- Gawlik B.*, *Umowa know-how. Zagadnienia konstrukcyjne*, *Kraków* 1974
- Gawlik B.*, w: *S. Grzybowski* (red.), *System prawa cywilnego. Tom I. Część ogólna*, Wrocław 1985
- Gawlik Z.*, w: *A. Kidyba* (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część szczególna*, Warszawa 2010
- Gieracki J.*, *Nowa regulacja ustrojów małżeńskich*, *Bielsko-Biała* 2005

- Gizbert-Studnicki T.*, O nieważnych czynnościach prawnych w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych, PiP 1975, Nr 4
- Gniewek E.*, Kodeks cywilny. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe. Komentarz, Kraków 2001
- Gniewek E.*, Prawo rzeczowe, Warszawa 1999
- Gniewek E.*, w: *E. Gniewek* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 4. Prawo rzeczowe, Warszawa 2005
- Gniewek E.*, w: *T. Dybowski* (red.), System Prawa Prywatnego, Tom III, Prawo rzeczowe, Warszawa 2002
- Gniewek E.*, Z problematyki umów przedwstępnych, NP 1970, Nr 7–8
- Golaczyński J.*, w: *E. Gniewek* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 4. Prawo rzeczowe, Warszawa 2005
- Górski J.*, Przygotowanie umowy w świetle kodeksu zobowiązań, Poznań 1938
- Grzesiok P.*, Zaskarżanie uchwał w kodeksie spółek handlowych na tle rozwiązań kodeksu handlowego (cz. II), Pr.Spółek 2002, Nr 6
- Grzybowski S.*, Głosa do wyr. SN z 28.4.1969 r., II CR 72/69, OSPiKA 1970, Nr 3
- Grzybowski S.*, O rzekomej konwalidacji nieważnej czynności prawnej, RPEiS 1974, Nr 3
- Grzybowski S.*, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1970
- Grzybowski S.*, Prawo cywilne. Zarys prawa rzeczowego, Warszawa 1989
- Grzybowski S.*, Przekazanie świadczenia jako czynność prawna nienazwana, a zasada swobody czynności prawnych, PiP 1967, Nr 3
- Grzybowski S.*, w: *S. Grzybowski* (red.), System prawa cywilnego. Tom I. Część ogólna, Wrocław 1974, 1985
- Grzybowski S.*, w: *W. Czachórski* (red.), System prawa cywilnego. Tom III, cz. 2, Prawo zobowiązań – część szczegółowa, Wrocław 1976
- Grzybowski S.*, w: *Z. Radwański* (red.), System prawa cywilnego. Tom III, cz. 1, Prawo zobowiązań – część ogólna, Wrocław 1981
- Gudowski J.*, w: *G. Bieniek* (red.), Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. Tom II, Warszawa 1997
- Gudowski J.*, w: *T. Ereciński* (red.), Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. I, Warszawa 2003
- Gurgul S.*, Prawo upadłościowe i układowe. Komentarz, Warszawa 2002, 2011
- Guś J.*, O właściwości (naturze) stosunku prawnego, PiP 1997, Nr 4
- Gutowski M.*, Charakter prawny oferty na tle niedawnych zmian w kodeksie cywilnym, PiP 2005, Nr 3
- Gutowski M.*, Głosa częściowo krytyczna do uchw. SN z 29.4.2008 r., III CZP 6/08, niepubl.
- Gutowski M.*, Głosa do wyr. SN z 6.11.2003 r., III CK 16/02, OSP 2005, Nr 7–8
- Gutowski M.*, Kilka uwag, dlaczego opeja nie jest umową warunkową, Palestra 2007, Nr 1–2
- Gutowski M.*, Konwersja umowy stanowiącej w przedwstępną wobec zmian kodeksu cywilnego, PiP 2004, Nr 11
- Gutowski M.*, Materialnoprawne i procesowe aspekty bezskuteczności klauzul abuzywnych w umowach konsumenckich, w: *P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik* (red.), Proces cywilny. Nauka – Kodyfikacja – Praktyka, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi, Warszawa 2012

Bibliografia

- Gutowski M.*, Naruszenie umowy jako przyczyna bezskuteczności czynności prawnej, w: *K. Klafkowska-Waśniowska, M. Mataczyński, R. Sikorski, M. Sołkołowski* (red.), *Problemy polskiego i europejskiego prawa prywatnego*, Księga pamiątkowa Profesora Mariana Kępińskiego, Warszawa 2012
- Gutowski M.*, Nieważność czynności prawnej, Warszawa 2006, 2008, 2012
- Gutowski M.*, Nieważność i inne przypadki wadliwości czynności prawnych w kontekście odpowiedzialności karnoprawnej, *PiP* 2004, Nr 9
- Gutowski M.*, O konsekwencjach naruszenia norm dyspozytywnych, *PPH* 2011, Nr 11
- Gutowski M.*, O regułach dokonywania czynności prawnych, *PiP* 2010, Nr 8
- Gutowski M.*, O roszczeniach: kondykcijnym, odszkodowawczym i ustaleniowym, które mogą powstać w związku z nieważnością czynności prawnej, *MoP* 2006, Nr 14
- Gutowski M.*, Odpowiedzialność inwestora w umowach o roboty budowlane (na tle art. 647¹ § 5 k.c.), *PiP* 2008, Nr 2
- Gutowski M.*, Procesowe konsekwencje nieważności czynności prawnej, *PiP* 2011, Nr 10
- Gutowski M.*, Sankcja nieważności na tle uchwał organów spółek kapitałowych, *PPH* 2007, Nr 12
- Gutowski M.*, Sankcja wobec czynności prawnej dokonanej przez „falszywy organ” osoby prawnej, *PPH* 2008, Nr 3
- Gutowski M.*, Umowa o zastępstwo procesowe, Warszawa 2009
- Gutowski M.*, Umowa opcji, Kraków 2003
- Gutowski M.*, Wzruszalność czynności prawnej, Warszawa 2012
- Gwiazdomorski J.*, Prawo spadkowe w zarysie, Warszawa 1985
- Gwiazdomorski J.*, Próba korektury pojęcia czynności prawnej, *ZNUJ. Prace z zakresu prawa cywilnego i prawa na dobrach niematerialnych* 1974, Nr 346
- Heinrichs H.*, w: *P. Basenge, G. Brüdenmüller, U. Diederichsen, W. Edenhofer, H. Heinrichs, A. Heldrich, H. Putzto, H. Sprau, H. Thomas*, *Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch*, München 2000
- Huber M.*, *Anfechtungsgesetz*, Monachium 2006
- Hull J.C.*, *Introduction to Futures and Options Markets*, St. Paul 1995
- Ignatowicz J.*, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1995
- Ignatowicz J., Nazar M.*, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005
- Ignatowicz J., Stefaniuk K.*, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2006
- Jagielska M.*, Nowelizacja Kodeksu cywilnego: kontrola umów i wzorców umownych, *MoP* 2000, Nr 11
- Jakubecki A.*, w: *A. Jakubecki, F. Zedler*, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Kraków 2003
- Janiak A.*, w: *A. Kidyba* (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, Warszawa 2009
- Janiak A.*, w: *A. Kidyba* (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część szczególna*, Warszawa 2010
- Janiszewska B.*, Głosa krytyczna do wyr. SN z 26.11.1997 r., II CKN 458/97, *PiP* 2000, Nr 4
- Januchowski A.*, Głosa krytyczna do uchw. SN z 19.12.2008 r., III CZP 122/08, *OSP* 2010, Nr 2

- Jasiakiewicz M.*, w: *S. Wlodyka* (red.), *Prawo umów w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2001
- Jasińska M.*, Skarga pauliańska. Ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika. Art. 527–534 KC. Komentarz, Warszawa 2006
- Jasińska M.*, Skarga pauliańska – istota idei zaskarżenia, *Pr.Spółek* 2004, Nr 5
- Jastrzębski J.*, Interferencje adekwatnej przyczynowości oraz winy przy odpowiedzialności za szkodę majątkową, *PS* 2004, Nr 7–8
- Jauernig O.*, w: *O. Jauernig* (red.), *Bürgerliches Gezetzbuch Kommentar*, München 2004
- Jedliński A., Mędrzecka J.*, Zasada swobody umów a ważność czynności prawnej, *Rej.* 2003, Nr 5
- Jentz G.A., LeRoy Miller R., Cross F.B.*, *West's Business Law*, St. Paul 1993
- Jezioro J.*, w: *E. Gniewek* (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2006
- Jędrzejewska A.*, Koncepcja oświadczenia woli w prawie cywilnym, Warszawa 1992
- Jędrzejewska A.*, Wpływ woli wewnętrznej na koncepcję oświadczeń woli w polskiej judykaturze, *PiP* 1989, Nr 11
- Jędrzejewska M.*, w: *T. Ereciński* (red.), *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. I*, Warszawa 2003
- Jodłowski J.*, w: *J. Jodłowski, Z. Resich*, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2005
- Jurcewicz W.W.*, Glosa do uchw. SN z 1.3.2007 r., III CZP 94/06, *Glosa* 2008, Nr 1
- Jurcewicz W.W.*, Nieważność uchwał w spółkach kapitałowych, *PPH* 2008, Nr 5
- Justyński T.*, Glosa do wyr. SN z 17.5.2002 r., I CKN 827/00, *OSP* 2003, Nr 12
- Kadzik A.*, Postępowanie w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, *Radca Prawny* 2003, Nr 4
- Kaltenbek-Skarbek L., Żurek W.*, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2007
- Kalwat T.*, Zaskarżenie umowy spółki zawartej z pokrzywdzeniem wierzycieli, *PPH* 2004, Nr 2
- Karasek I.*, Artykuł 17 KSH a culpa in contrahendo, *PPH* 2002, Nr 9
- Karnicka-Kawczyńska A., Kawczyński J.*, Skarga pauliańska, *Pr.Spółek* 1999, Nr 1
- Katner W.*, Glosa aprobująca do wyr. SN z 22.1.2002 r., V CKN 660/00, *OSP* 2003, Nr 1
- Katner W.*, w: *J. Rajski* (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 7. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Warszawa 2004
- Katner W.J.*, Pojęcie umowy nienazwanej, *Studia Prawa Prywatnego* 2009, Nr 1
- Kępiński M.*, Problemy ogólne nowej ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, *RPEiS* 1994, Nr 2
- Kępiński M.*, *Przeniesienie własności nieruchomości rolnych*, Poznań 1970
- Kidyba A.*, *Prawo handlowe*, Warszawa 2004
- Kidyba A.*, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–300 KSH*, Warszawa 2008
- Kidyba A.*, Niektóre skutki dla obrotu handlowego wprowadzenia trzeciej kategorii podmiotowej, *PPH* 2004, Nr 12
- Klein A.*, Charakter prawny organów osób prawnych, w: *J. Bleszyński, J. Rajski*, *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*, Warszawa 1985
- Klein A.*, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1964